

YABANCI DİL ÖĞRENMENİN DÜŞÜNCE YAPISINA ETKİLERİ

Esmâ İNCE*

Özet

Bir yabancı dil öğrenmede temel amaç belli bir ölçüde derdini anlatabilmekle mi sınırlıdır? Bu niyetle başlansa bile, ilerledikçe, sadece basit anlam aktarımları mıdır kazanılan? Diller anlamları, sözlü veya yazılı olarak aktarmaya yarayan birer araç olmakla kalmaz; kendi başlarına, o dili kullanan topluluğun dünyaya bakışına ışık tutar. Bir başka yaşama düzenini de beraberinde getirerek bir kültür kaynağı oluşturur. Bu özelliği ile yabancı dilin, o dili öğrenme sürecindeki her yaştan, öğrenim düzeyinden ve zihniyetten öğrenenin düşüncesine belli bir “genişlik”, zamanla da bir “esneklik” vermede yararı olur mu? Fransızca, Türkçe kavramları yaklaşık olarak karşılayan bir Batı dilidir. Aralarında benzerliklerin, yakınlıklar kadar ayrılıkların, farkların da gözlemlenmesi öğrenene “mutlak ve tek doğru”nun kendi toplumunun tekelinde olmadığını gösterebilir. Bu gözlemin bu dillerle uğraşana duygusal açıdan gitgide daha “insancıl”, daha “anlayışlı”; toplumsal yönden de daha “dünya vatandaşı” kimliği kazandırma şansı güçlüdür kanımızca. Bu özellikleri şu başlıklar altında örneklendirmeye çalışacağız:

A-Dilbilgisi Öğrenimi: Deneyimler, anadili dilbilgisi sağlam olanların, yabancı dilbilgisini daha az zahmetle özümstediklerini gösteriyor. Esasen modern eğitim bilimi yeni bilgilerin, eskilerinin üzerine eskiler oranında inşa edildiğini kanıtlamıştır. Dolayısıyla eldeki zengin birikim, yenileri sindirmeye uygun bir zemin hazırlıyor.

B-Sözcükler: Sözcüklerin öğrenilmesinde, öğrenenin kişisel niteliklerinin bir rolü olabilir mi?

C-Deyimler, atasözleri: Ait oldukları toplum yaşamını doğrudan yansıtan deyimler ve atasözlerinin birebir eşdeğerleri veya yakın karşılıklarından insanoğlunun evrensel ortak düşüncesi ve duygusuna ulaşılabilir mi?

Anahtar Sözcükler: *Anadili, yabancı dil öğrenimi, duygusal kazanım, toplumsal kazanım*

* İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi, Fransız Dili Eğitimi

ABSTRACT

Is the main aim of learning a foreign language limited to a certain extent to expressing oneself? Even if one starts with this purpose, as one becomes more proficient in a language, is the benefit mere transfers of meaning? Languages are not only tools for transferring meanings written or orally; they also shed light on the way native speakers of that language see the world. They form a source of culture by moreover introducing a different point of view on life. A foreign language, thus, helps learners of all ages, educational levels and mentalities by giving them a certain "broad-mindedness" and "flexibility" over time. French is an occidental language which complies with nearly all concepts of Turkish. Observing the similarities, and approximations as well as the differences between the two languages prove that the learner's society has no monopoly on "the one absolute truth". This observation is likely to make the learner more "human", more "tolerant," and more of a "worldcitizen" socially. This thesis will be demonstrated under the following headings:

A) Grammar acquisition: Experience show that people with a solid knowledge of grammar in their mother tongue acquire another language with less trouble. A strong foundation in the native tongue provides a favorable environment for the learning of another language.

B) Vocabulary: Do the learner's personal characteristics affect the process of acquiring vocabulary?

C) Expressions, proverbs: Do the exact or approximate translations of proverbs and expressions that reflect the social life of a society help us reach a common universal thinking and feeling?

Keywords: *mothertongue, learning a foreign language, emotional benefits, social benefits*

Bir dil sadece dil midir?

Anlamları sözlü veya yazılı aktarmaya yarayan bir araç mıdır sadece? Yoksa o dilde düşünen, amacını ifade eden toplumun dünyayı ve yaşamı algılayıp, anlayıp yorumlaması mıdır? Yeni bir dil öğrenmede amaç merakımı belli ölçüde anlatabilmektir çoğu kere. Bu niyetle başlansa bile, ilerledikçe kazanılan, basit anlam aktarımlarıyla sınırlı kalmaz. Yabancı dil, o dili kullanan toplumun yaşama biçimini ve düzenini, geleneklerini, yazın dünyasını, zihniyetini; konuşanların da kişiliğini taşıyarak zengin bir kültür kaynağı sunar. Dil ile barındırdığı kültür arasındaki sıkı bağ bu yüzdendir.

O halde bir yabancı dili okumak, yazmak, incelemek o dili konuşan ülkenin ve toplumun kültür dünyasına girebilmenin en emin yoludur. Bu

çaba, başlı başına, kişiyi derinlemesine düşünmeye; bir düşüncenin kaç türlü ifade edilebildiğini fark etmeye, bir terimin farklı anlamlarını sınıflamaya, hangi dil olanaklarının, hangi kavramın ince farklarını karşıladığını gözden geçirmeye sevk eder. Bu ilişkilerin ve bunların kurallarının bilincine varmak kavrama yetisinin gelişmesine, bellek disiplinine kapı aralar. Böylece başka bir dünyaya açılan, her yaş, her öğrenim ve toplum düzeyinden kişinin düşünce yapısı zamanla doğal olarak genişler, esneklik kazanır. Yoksa yabancı dil bilmeden de çeviri eserlerle yabancı bir kültürü tanımak mümkün olabilir.

Fransızcaya gelince. Bu dil Türkçe kavramları yaklaşık olarak karşılayan bir dildir. Aralarındaki benzerlikler, yakınlıklar, kişiye insanoğlunun çoğu yerde ve durumda benzer, hatta aynı olduğu fikrini aşılır. Birbirlerine olan üstünlükleri -adeta bir savaş verme olan- yabancı dil öğrenimi boyunca beğeni duyguları tattırır, mutlu eder. Ayrılan noktalar ise, öğrenene “mutlak ve kesin doğrunun” kendi dilinin tekelinde olmadığını gösterir. Kendi değerlerine sıkı sıkı sarılarak kendi dilini “üstün görme” yanlışından korur.

Bu yaşadıkları kişiye zamanla duygu açısından anlayışlı, olgun; sosyal yönden de daha insancıl bir kimlik kazanma fırsatı sağlar.

Yabancı dil öğrenmenin bu katkısını şu üç başlıkta örneklemeyi düşündük:

A- Dilbilgisi Öğrenimi B- Sözcük Dağarcığı C- Deyimler, atasözleri

A-Dilbilgisi Öğrenimi

Eğitim bilimi yeni bilgilerin eskilerinin üzerine, eskilerle kıyaslama içinde inşa edildiğini belirtir. Eldeki birikim yenileri sindirmeye hazır bir zemin hazırlar. Öte yandan, bu yeni bilgiler eski bilgileri de harekete geçirerek, çok yönlü bir yarar sağlamış olur. Öğrenen, farklı dili ve kültürü karşılıklı bağıntı içinde, daha önceden bildiği dilin/ dillerin deneyimiyle geliştirir.

Türkçe ve Fransızca farklı dil ailelerine aittir. Her ikisinin de, bilinmesi gereken dilbilgisi kuralları olan ayrı dizgeler olması bir zorluk kaynağıdır. Esasen, dilbilgisinin eğitim kurumlarında ayrı bir ders olarak işlenmesi, o dilin farklı bir dizge olduğunun kanıtıdır. Yabancı dil, kişiye rehberlik

eden anadili temel alınarak öğrenildiğine göre, anadili dilbilgisi yetersiz olanların daha da zorlanması kaçınılmaz olur. Bir yabancı dil öğrenirken, anadili dilbilgisine ilk defa ciddiyetle eğilinmesi gerekir. Öğrenen, kendi dilinin olanaklarını, kurallarını bildiği oranda, eksikliklerini fark edebilirler. Her iki bilgi birikimi birbirini destekleye zenginleştirme yol alır. Birbirine yarar sağlayarak işleyen bu çaba kişiyi dil olgunluğuna taşır.

Türkçenin dilbilgisi mantığa dayanır, belli bir düzende işler. Fransızcanın dilbilgisi çok sayıda kural ve bir o kadar da kuraldışı taşıyan karmaşık bir dizgedir: fiil çekimleri, zaman uyumları, çift zamirli eylemler, adların cinsleri, tanımlık türleri ve kullanılışları gibi.

Yer belirtme tümleçlerinden şu örneklere bir bakalım:

Fransızcada öntakı (préposition), Türkçede edat/ilgeç, yanında yer aldığı sözcük ile ilişkiyi belirtme rolü oynar. Bu birimlerin bazıları iki dilde tam olarak örtüşür:

Kentin merkezinde, kulenin ayağında, binanın yakınında
au centre de la ville, au pied de la tour, près du bâtiment gibi.

Bazıları kısmen örtüşür:

Yönetime karşı, ebeveynlere karşı, ergenlere karşı
contre la direction envers les parents vis-à-vis des adolescents gibi.

Bu ilişkilerin kavramlaştırılması farklı dillerde farklı karakter özellikleri taşıyabilir. Fransızca dil mantığı, yine edat kullanımından başka bir örnekle, yolları ve meydanı yüzey gibi görüp, “sur la route”, “sur le boulevard”, “sur l’avenue”, “sur la place” derken; sokağın hacmini hesaba katarak “dans la rue” der. Boyut farkına karşın, hepsini üzerlerinde gidip gelinen yerler olarak tanıyan Türkçeye kıyasla bu ayırım şaşırtıcı olabilir. Türkçe ise, yüzey/oylum ayırımı yapmadan “oturmak” eylemi ile, “sandalyeye, tabureye, sedire, koltuğa, kanapeye oturmak” derken, Fransızca “s’asseoir sur une chaise, sur un tabouret, sur un divan”, ama “dans un fauteuil” der. Koltuğun oylumu göz önüne alınca küçük de olsa bu fark anlaşılır hale gelir.

Bu örneklerden, Türkçenin düzenli ve pratik işleyişine karşın, kullanımında özelliklerden dolayı gerekli gördüğü çeşitliliğe giden Fransızcanın “net ve açık olma” kaygısı götüğü sonucu çıkarılabilir.

B- Sözcük dağarcığı:

Yabancı dil öğreniminin kuru bir dilbilgisi ve sözcük bilgisine dayanmayacağı açıktır. Bu süreçte, öğrenenin kişisel nitelikleri de rol oynar. Genel kültürü, bilgi birikimi derin olan, zorlandığı noktada anlamı kişisel çabasıyla yorumlayabilecek bir çıkış noktası bulabilir. Hele de, yabancı dil öğrenim program ve gereçleri “gerçek yaşantılara” dayandırılmış ise. Oysa katı bir dil mantığı, kişilerin “emploi-kullanım” özelliğini gözden kaçırmalarına yol açar. Bu tür aksamalara derslerde zaman zaman rastlanır:

fruits de mer deniz ürünleri yerine deniz meyveleri
 hôtél particulier konak “ özel otel
 savon noir arap sabunu “ siyah sabun
 billet de banque kâğıt para “ banka bileti gibi.

Başka bir dil kültüründe bir kavramın başka biçimde algılanıp farklı adlandırılabilmesi, yukarıdaki örneklerde olduğu gibi, dil öğrenmede esnek davranıp, geniş düşünmenin, daha önemlisi kendinden çok, sözlüğe güvenmenin gerekliliğini ve yararını kanıtlar.

Türklerin, geleneksel olarak akrabalık bağlarını önemsemeleri ve her akrabalık derecesini tek tek adlandırmış olmaları sık anılan bir özelliktir. Bazı Batı dilleri ile birlikte Fransızcada ise,

oncle ile hem amca, hem dayı
 tante ile hem teyze, hem hala
 belle-soeur ile yenge, görümce, elti, baldız, üvey kız kardeş
 beau-frère “ enişte, bacanak, üvey erkek kardeş
 belle-fille “ gelin, üvey kız evlat adlandırılır.

Buna karşın, “açık ve kesin” olmadaki iddialarını, her fırsatta “Tout ce qui n'est pas clair n'est pas français” diyerek belirten Fransızların öğretmen/eğitmen sözcüğünün şu karşılıkları bulunur:

“maîtresse, instituteur, professeur, moniteur (de ski), maître (nageur), instructeur, enseignant”

Bu iki örnekle, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen, anadilindeki bir

sözcüğün karşılığını bulmanın ötesinde Türklerde akraba bağlantılarının nasıl işlediğini; Fransızca örnekle ise, Fransızca öğrenen, bir kavramın hakkıyla yansıtılabilmesi için açık seçik olmanın önemsendiğini görmüş olacak.

C-Deyimler, atasözleri

Diller arası alışverişlerde sözcükler kadar deyim ve atasözlerinin de hatırı sayılmalı. Burada etkileşimin yönü kültür düzeyi ağır basan toplumun dilinden, o kültürden etkilenen toplumun dili yönünde kendini gösterir. Yüzyıllara dayanan ilişkilerinde Fransızca klasik Yunan ve Latin dillerinden sözcük kökü, öntakı, sontakı aldığı gibi bazı deyimleri de benimsemiş ve kullanmıştır. Nitekim aşağıdaki Latince deyimlerin ortak kullanımına birçok Batı dilinde olduğu gibi Türkçede de rastlarız:

“status quo, sui generis, persona non grata, grosso modo, in extremis, post mortem, sine quo non”, vb.

Böylece kültürleri yansıtan deyim ve atasözlerinin birebir eşdeğer veya yakın karşılıklarından insanoğlunun evrensel ortak duyusu, düşünce ve aklına ulaşılabilir: “faire deux coups d’une seule pierre”, “avoir sur le bout de sa langue”, “monter sur ses grands chevaux” gibi.

Şu deyimler ve birebir Türkçe karşılıkları, emeğin iki toplumda da kutsallığına vurgu yapar: “Travailler pour une bouchée de pain”, “gagner son pain à la sueur de son front”

Bir başka örnekte “Qui terre a, guerre a” (“malın mı var derdin var”), varsıl olmanın sanıldığı kadar kolay bir iş olmadığına dikkat çekiyor.

“Bien mal acquis ne profite pas” (“haydan gelen huya gider”) diyen her iki toplumun, namuslu olmaya özendirilmeyi amaçladığını çıkarabiliriz.

İsraf/ tasarruf kavramlarının evrenselliğini şu deyimlerde buluyoruz: “Brûler la chandelle par les deux bouts” ve “faire des économies de bouts de chandelle”.

Böylece, kişinin kendi dilinde de karşılığı olan bir yabancı atasözü ile karşılaşması haklılığını, yerinde düşündüğünü doğruluyor:

Türlere özgü komşuluk geleneğine işaret eden “komşu hatrı”, “komşu kapısı” gibi deyimler; “Ev alma komşu al”, ”Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür”, ”Komşuda pişer bize de düşer”, “Gülme komşuna gelir başına” gibi atasözleri, bu dili öğrenen bir yabancıya dil kültürü ötesinde toplum kültürü de sağlar.

Dinin buyruklarına, yasaklarına bütünüyle uyan kimseye “sofu”(“dévot”), körükürüne bağlı kimseye “softa” (“bigot”) denir. Fransızlar “punaise de sacristie” (kilisede kutsal eşya dolabı tahta kurusu) ve “grenouille de bénitier” (vaftiz kurnasında kurbağa) deyimlerinin akılda kalıcılığını benzetme sanatı ile sağlarken, hoşgörü kültürlerinden de örnek vermiş oluyorlar.

Son bir örnek: Yaşlılardan söz ederken Türkler alçak sesle ve biraz da çekinerek: “Bir ayağı çukurda” veya “günleri sayılı” der. Fransızlarda “ses jours sont comptés” deyiminin yanı sıra, benzer bir duyarlılıkla saygıda kusur etmemeye gayret ederek, alçak sesle: “c’est un n. p.p.h.” (ne passera pas l’hiver) derler.

Bu örneklerle deyim ve atasözlerinin, öğrenenin dil kültürü yanında, ufkunu, yaşam deneyimlerini genişletebileceğini göstermeye çalıştık.

SONUÇ olarak: Bir dili “sadık çevirisi yapılamaz” kılan özellikler, dünyayı algılayışı, kavramlaştırması, dile getirme biçimi gibi özellikleridir. Avrupa Diller Ortak Başvuru Metninin çıkış noktası, yabancı dil öğreniminde “iletişim kurma”nın birincil amaç olduğudur. Kültürlerarası açıdan da bir diğer amaç “uyumlu ve esnek bir kişilik” geliştirmek, önyargıların yerine anlayışı koymak, bu süreci kişinin kimliğine, düşüncelerine bir zenginlik olarak katmaktır.

KAYNAKÇA

Başkan,Ö. (2006). *Yabancı Dil Öğretimi*. İstanbul: Multilingual.

Brunot, F. (1922). *La Pensée et La Langue*. Bruxelles: Masson etCie.

İnce, E. (2010). *Enseignement/Apprentissage du FLE et la Grammaire Notionnelle Française*. Ankara: Ürün.

Korkut, E. (2004). *Pour Apprendre une Langue Etrangère*. Ankara: Pegem.